

OPBOUW

weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

red. en sekr. riouwstr. 59, wormerveer

adm. kon. wilhelminalaan 38, leersum

E. R. Postma / Eindhoven

Hoop doet leven (1 Petr. 1:3)

College van professoren en gemeenteleden

O ja, ook ik heb van prof. C. Veenhof les in preken (maken) — homiletiek — gehad. Of ik ook zelf metterdaad heb leren preken is een vraag die alleen door mijn al dan niet welwillende toehoorders kan worden beantwoord. Wijst hun duim naar beneden, dan is dat stellig niet zijn fout.

Intussen herken ik me goed in de eerste zin van Okke Jager's nieuwe dagboek „Opklaring” waarin hij het rationalisme van de „Aufklärung” te boven wil komen. Die eerste zin luidt: „Het is onthullend dat menig predikant nooit kon preken over de hoofdstukken die in zijn studietijd door zijn hoogleraren in de exegese-colleges behandeld waren. Wij moesten preken maken over de eerste brief van Petrus. Alleen in uiterste noodgevallen heb ik daar later gebruik van durven maken: je kwam niet los van die colleges, je was er niet vrij van.

Die vrijheid heeft op de lange duur het leven in en met de gemeente me ongewild en onbedoeld weer teruggegeven.

Daar sta je met je bijbeltje vol mooie woorden — maar wat hebben ze er aan in een concrete situatie. Wat doe je met een „tekst” als „Geloofd zij de God en Vader van onze Here Jezus Christus, die ons naar zijn grote barmhartigheid door de opstanding van Jezus Christus uit de doden heeft doen wedergeboren worden tot een levende hoop...! (1 Petr. 1:3)? Als omlijsting van het thema „Hoop” doet die tekst het wel goed. Maar zonder de preekcolleges en de levenslessen vanuit de gemeente zouden het woorden blijven zonder leven.

Van een apostel mag je veel verwachten

Petrus schrijft aan een gemeente in vreemdelingschap, die verdriet heeft, die in allerlei verzoeken is geraakt (1:1, 6). Dat moet je even goed laten bezinken. Het gaat om mensen die het huilen nader staat dan het lachen. Ook moet je de diepte proeven van de nood van mensen die „in allerlei verzoeken” zijn geraakt. Je leest er zo gauw overheen. Maar verzoeken zijn duivelswerk. Denk er maar aan hoe Jezus Zelf verzocht is in de woestijn door de duivel zelf. Hoeveel inspanning kost het de duivel te weerstaan?

Ik zie mensen voor me — dood-en-doodmoe, mensen zó verdrietig dat de tranen hun over de wangen lopen. Mensen die voortdurend onder druk staan: gebukt, gebeukt, gebogen.

En dan kijk ik naar die brief van Petrus. Wat heeft die man deze mensen te zeggen? 't Is toch een apostel nietwaar? Daar kijk je tegen op en daar mag je dan ook wel iets van verwachten. Die maakt er zich niet met een Jantje-van-Leiden af en bezigt vast geen cliché's, goedkope woorden. Denk je. Want zo probeer je het zelf ook als je iemand een brief wil schrijven om je medeleven te betuigen. Je doet je uiterste best, je schrijft, verscheurt, schrijft weer — en tenslotte verstuur je je brief. Met een onbevredigd gevoel: elk woord telt opeens, besef je. Of je blijft bij gebrek aan woorden in je wanhopige pogingen steken.

Maar van een apostel, een Petrus, mag je beter verwachten. Die heeft zeker iets zinnigs te zeggen — gelukkig maar...

Een apostel die blundert?

Nu, dan gaan we maar eens lezen, benieuwd hoe zo'n Petrus dat doet. Hij stelt zich voor. Hij groet de gemeente. En dan komt het: geloofd zij de God en Vader van onze Here Jezus Christus... Zoudt ú zó begonnen zijn? Als je je indenkt dat je bij inverdrietige mensen binnenstapt en

met de deur in huis vallend zegt: geloofd...? Dat is toch alsof je een klap in je gezicht krijgt? Dat is toch een blunder van de eerste orde? Hoor Petrus óók al bij die mensen die het „prijs de Heer” in de mond bestorven ligt, die even makkelijk zeggen „blij, blij, blij” of het nu gaat over een zonnige dag of een begrafenis? Heeft die man, die Petrus, nog wel éniig gevoel?

Ik denk, dat veel mensen zó de bijbel ervaren. Maar ik denk ook, dat ze er dan niet diep genoeg over nadenken. Want leg hier nu eens naast het slot van Johannes' evangelie (juist, die apostel die in de schoenen geschoven wordt dat hij alles afdoet met „God is liefde”). Die Johannes schrijft over de apostel Petrus, over Petrus en het meer van Galilea. Dat meer waarop Jezus wandelde — en Petrus ook, al ging hij bijna ten onder. Het meer van de (eerste) wonderbare visvangst — waarbij juist ook Petrus een rol speelde: „toen Simon Petrus dit zag, viel hij neer aan de knieën van Jezus en zei: Ga uit van mij, want ik ben een zondig mens” (Luc. 5:1-11). Het meer waar Petrus bevorderd wordt tot „visser van mensen”.

Een apostel die blundert...

Een meer dat voor Petrus een zee van herinneringen herbergt. Zeker als Jezus voor de tweede keer bij dat meer zorgt voor een wonderbare visvangst. Het is Johánnes, die Hem herkent, maar Pétrus die meteen te water gaat — op Jezus af. Jezus die hem daar en toen bevordert tot herder van zijn kudde — te beginnen met de lammetjes...

Ach, u weet wat er gebeurde. Want deze Petrus had gelijk toen hij die eerste keer zei: ...ik ben een zondig mens. Hij wist nog niet half hoe waar dat was. Had hij — juist hij met zijn grote woorden — niet zijn Heer al vloekend verloochend (Mt 26:74, 75)? Binnen vierentwintig uur was Jezus... dood. Gekruisigd, gestorven en begraven.

Paas-feest, pascha? Petrus ging door een hel. Wat een tranen („en weende bitter”), wat een verdriet... In allerlei verzoeken? Hij wist er alles van. Hij was een gewaarschuwd man (Luc. 22:31, 40, 46) — desondanks was hij door de knieën gegaan. Niets, niets had hij voor Jezus gedaan toen het er *werkelijk* op aan kwam. „Ik ken die mens niet” — dat waren zijn laatste woorden inzake Jezus geweest. Dat kon hij nooit meer goed maken. Hij kon niet eens meer vragen: Heer, vergeef mij... Zijn leven was uiteindelijk een mislukking. Grootspraak. Grote woorden — daar hield het mee op. Uiteindelijk niet meer dan één blok ellende.

Enerlei troost voor apostel en gemeente

Eén brok ellende — ja, tot het ongelooflijke gebeurde. Tot Jezus opstond uit het graf. En 's avonds bij zijn discipelen kwam: vrede zij u! En een week later weer. En daar bij dat meer voor de derde keer. En het daar weer goed maakte met Petrus en dwars door het verdriet van Petrus heen (Petrus werd bedroefd, verdrietig toen Hij voor de derde maal tot hem zei: heb je Mij lief?) de visser tot herder maakte, hem de hele kudde, de schapen en de lammeren toevertrouwde. Bijna zonder één woord van verwijt. Met alleen maar die driefoudige vraag: heb je Mij lief?

Kijk, die Petrus schrijft. Schrijft aan mensen vol verdriet en in velerlei verzoeken: geloofd zij de God en Vader van onze Heer Jezus Christus, die ons naar zijn grote barmhartigheid, door de opstanding van

IN DIT NUMMER

69 Ds E. R. Postma, Hoop doet leven

70 Drs W. G. Rietkerk, De Evangelische Beweging

71 Mr. Dr. J. Meulink, Voorontwerp van een wet gelijke behandeling (3)

72 Ds J. C. Schaeffer, Toekomstverwachting (2)

73 Drs H. Algra, Had ik dat maar geweten (slot)

Jezus Christus uit de doden heeft doen *wedergeboren* worden tot een levende hoop...

Weder-geboren: herboren — het leven begon opnieuw voor Petrus toen hij daar Jezus levend voor zich zag staan, zonder een woord van verwijt. Toen zijn leven weer gevuld werd met hoop. Toen Jezus hem bijna woordeloos schonk waarvoor Hij gestorven was: vergeving van zonden; een nieuwe toekomst; hoop. En dát gaf (en geeft) hij als apostel, juist als apostel door aan andere mensen, in wie hij zichzelf herkent. Hij scheldt hun de huid niet vol, maar leert hun de zin van dit vaak zo moeilijke bestaan. Hij slaat a.h.w. de armen om hen heen en betreft ze in zijn herboren zijn, zijn nieuwe hoop: geloof zij God... die ons heeft doen wedergeboren worden... Kijk, zegt Petrus: dát is Jezus voor mij, voor u, voor ons zondaars samen: de bron van leven en hoop — vertroost, troost uzelf en anderen met deze woorden. Petrus mag dat zeggen: hij wist dat hij zelf om het evangelie zou sterven (Joh. 21 : 18, 19). En leven: wie in Mij gelooft, zal leven ook al ware hij gestorven...!

W. G. Rietkerk / Utrecht

De Evangelische Beweging

De gemeente in Breukelen heeft mij gevraagd om op hun gemeentevergadering van 17 maart a.s. te spreken over de evangelische beweging. Ik heb dat aangenomen en combineer nu het nuttige met het aangename door u als lezers van Opbouw alvast te vertellen wat ik daar wil gaan zeggen.

I. Onder de evangelische beweging versta ik die groepen, organisaties en activiteiten die meestal naast en gedeeltelijk in verbondenheid met de orthodoxe kerken zich inzetten voor de verbreiding van het evangelie. Onder deze omschrijving vallen organisaties als de Evangelische Omroep en de Evangelische Hogeschool, groepen als 'In de Ruimte' of Volle Evangeliegemeenten, en activiteiten als De One-way day van Ben Hoekendijk of het kinderwerk Timotheüs.

De Evangelische Zendingsalliantie verenigt alle „vrije” zendingsorganisaties in ons land — en de Evangelische Alliantie poogt al deze bewegingen en de evangelische groepen in de kerk met elkaar in gesprek te krijgen, tot overleg te dwingen en verder te mobiliseren.

II. Deze beweging is een *niet weg te cijferen factor* in de kaart van kerkelijk Nederland. Hun invloed is groot (denk maar aan de E.O.) hun aspiraties zijn hoog (de E.H. wil b.v. graag komen tot een stichting van een Evangelische Universiteit) hun inzet is breed: van jeugdwerk tot programma's van 65-plussers, van hulpverlening tot wetenschappelijk onderwijs, van politiek (via de R.P.F.) tot amusement (Gospel Music) etc.

Om een enkel nader getal te noemen: de Evangelische Zendingsalliantie draagt verantwoordelijkheid voor ongeveer 700 zendingsmedewerkers. Dat is meer dan het

aantal zendingen van alle kerken samen.

III. Wat hebben al deze bewegingen *gemeenschappelijk*?

De nadruk op het woord 'evangelie': anders zouden zij dat woord niet vooral in hun vaandel voeren. Toch vraagt dat een nadere toelichting: want wij kennen ook een E.V.P., een evangelische volkspartij en die hoort zeker niet bij deze beweging. Het woord evangelie wordt in deze E.V.P. meer minimaliserend gebruikt: deze partij wil een politiek voeren waarin op zijn minst alle christenen zich kunnen herkennen, n.l. het vechten voor gerechtigheid in de wereld.

De evangelische beweging wordt gekenmerkt door een wijder gebruik van het woord evangelie.

Zij bedoelen juist een niet gekortwiek evangelie — maar juist de volle bijbelse blijde boodschap, waarin de bijbel van a tot z als Woord van God wordt beleden.

Velen van deze organisaties of groepen hebben voor alle zekerheid nog een aantal basisverklaringen aangenomen waarin zij op dit punt ieder misverstand willen uitsluiten. Ze belijden daarin meestal:

1. Tegenover de historische schriftkritiek de betrouwbaarheid van het onfeilbare Woord van God.
2. De noodzaak van persoonlijk geloof en wedergeboorte — in reactie op naam-christendom en formeel kerkklidmaatschap.
3. De roeping tot evangelisatie die voor ieder christen geldt, onder leiding van de Heilige Geest.

pastorale notities

ARMOEDE

Waarschijnlijk vernederender dan *honger is de armoede*. Daarom vernederender omdat armoede een begrip is waarin de verhouding tot anderen, die niet arm zijn een rol speelt.

Ik vermoed dat er in ons land niet veel *honger* wordt geleden. Waarschijnlijk zelfs in het geheel niet. In die zin is de arme onder ons rijk in vergelijking met de *hongerlanden*.

Voor de armoede hebben we een *verhullend woordgebruik* gevonden. Dat is het woord *minima*. De grote heren spreken over de minima.

Naar schatting zijn dat in ons land een miljoen mensen. Maar als je minima zegt hoe je niet te zeggen „arme mensen”. Een miljoen arme mensen. Als je dat zó zegt, dan moet je er wat aan doen. Als je minima zegt dan kun je spreken over *inleveren*.

Armoede is daar waar je met schrik ontdekt als je schoenen gaan slijten. Armoede is daar waar je met schrik reageert als iemand zegt dat hij bij je op bezoek wil komen. Want dat

kost geld. Armoede is daar waar je *gedwongen* wordt je eigen kleren te maken. Niet als liefhebberij, maar door de nood gedwongen. Armoede is daar waar je met schrik rekeningen voor gas en electra tegemoet ziet. Armoede is daar waar je de kachel niet opstookt, al is het koud. Armoede is daar waar je maar gaat lopen in plaats van de bus te nemen. Maar als je dan gaat lopen toch weer aan de slijtage van je schoenen denkt. Armoede is daar waar je eigenlijk niet zo goed naar de dokter durft te gaan omdat ziek zijn toch geld kost. Armoede is daar waar je steeds maar weer je mond houdt als anderen spreken over vakanties en vakantie houden. Armoede is daar waar je naar sociale zaken of de diakonie moet gaan. Met lood in je schoenen. Omdat je dan steeds weer vernederd wordt, omdat je bevoogd wordt. Als de minima niet meer te betalen zijn, zoals men dat nu zo vaak in vele toonaarden zegt, kan dat waar zijn. Maar laten we die mensen dan geen minima noemen. Ze zijn arm. En ze hebben namen.

„Twee dingen vraag ik van U, onthoud ze mij niet, voordat ik sterf; houd valsheid en leugentaal verre van mij, geef mij armoede noch rijkdom, voed mij met het brood zijnde U niet verloochene en zeggen: wie is de HERE? noch ook verarmd zijnde, stele en mij aan de naam van mijn God vergrijpe”.

H. Amelink, Aalten

IV. De *ontstaansgeschiedenis* van deze evangelische beweging heeft heel veel te zeggen aan de kerken. Normaal zouden al deze groepjes, bewegingen en activiteiten binnen de wijdere kring van kerkelijke activiteiten hebben moeten vallen. Dat is niet gebeurd omdat de kerken te weinig ruimte, visie en hart hadden voor dat wat deze bewegingen drijft.

Ik denk nu aan de opvang van verslaafden e.d., het kinderwerk en kinderevangelisatiewerk, de zending en de hulpverlening en vooral: de evangelisatie. De kerken waren globaal in twee kampen verdeeld in de 20e eeuw: ter linkerzijde was de kerk veranderd in een sociale beweging; ter rechterzijde trok men zich op in het eigen bolwerk, de eigen rechtzinnigheid en de eigen organisaties. Ik zie het als een werk van Gods Geest dat toen buiten de officiële kerken om overal zich groepen en bewegingen hebben ingezet om toch te gaan doen wat in de eerste plaats aan de christenen is opgedragen n.l. om in een eenheid in Christus — over alle kerkelijke scheidsmuren heen de handen ineen te slaan voor het uitdragen van het evangelie. Dat is vaak gepaard gegaan met vrije-gemeente-vorming, waar men zich niet aan de eeuwenoude kerkelijke liturgie gebonden voelde en ruimte

kon geven aan de leidingen van Gods Geest en nieuwe Geestesgaven. Talloos veel jongeren zijn zo bereikt, voor het evangelie gewonnen — en voor de voortgang van het evangelie ingezet — in werk als Youth for Christ, de Navigators, Operatie Mobilisatie, Jeugd met een Opdracht, etc. etc. (er behoren ± 60 organisaties tot de Evangelische Alliantie).

Een bewijs voor de vrijmacht van Gods Geest die voortgaat met Zijn werk — ook buiten de beddingen van de officiële kerken om.

V. De Nederlandse Gereformeerde Kerken bevinden zich in een wonderlijke positie tussen water en vuur — of zo u wilt tussen de wal en het schip.

Enerzijds voelen wij ons „vrije” kerken. Wij weten wat het is te lijden onder een orthodoxistische kerk, onder de wetten van een kerkenordering of kerkelijke vergadering, waaruit intussen de Heilige Geest geweken is. Dat geeft ons een warme sympathie voor en een grote bereidheid tot samenwerking met vele groepen uit deze Evangelische Beweging. Anderzijds zijn wij veel verdrietiger ontstaan dan vele van deze groepen en activiteiten. Wij zijn niet spontaan uitgetogen om

enthousiast de handen ineen te slaan, maar werden er op een kwaad moment uitgezet — en keken toen om ons heen om vele andere gelijkgezinden buiten de muren te ontdekken — maar tegelijk: daarmee dragen wij nog een stuk traditionele kerkelijkheid met ons mee. Ik reken tot die traditionele kerkelijkheid: onze meestal nog op de oude stam geënte stijl van samenkomen, onze belijdenisgeschriften en theologie, en een erfenis van op land, volk en cultuur-betrokken-zijn. Gaven waarmee wij juist moeten woe-keren.

VI. Wat wij van de Evangelische Beweging moeten *leren*. Ik denk dat wij van velen van deze bewegingen mogen leren: hun toe-

wijding en hun inzet voor het evangelie: hun geloof dat de Heer nog steeds dezelfde is en ook vandaag mannen en vrouwen gebruikt voor de voortgang van Zijn werk. Daarmee verbonden is hun grote nadruk op gebed en het werk van de Heilige Geest. Dat zijn dingen die bij ons nog steeds niet genoeg zijn gezegd en geleerd. Zij zijn het die ons eraan herinneren dat veel onderwijs verwatert, dat wij veel psychische hulpverlening in handen laten van de seculariseerde zielzorg, dat in onze wereld nog miljarden het evangelie niet kennen en dat in ons land vele miljoenen van het Evangelie vreemd zijn etc. Ook dat kan ons niet genoeg gezegd worden.

VII. Wat wij in onze houding tegenover de Evangelische Beweging moeten *afleren*. Ik denk vooral dat neerziende bekritiseren langs de meetlat van onze eigen rechtzinnigheid. Of de wereldse meetlat van het succes. Of de karakterloze lineaal van hun populariteit in ons land bij de niet-christenen. Op de achtergrond staat wellicht bij ons nog al te vaak een gebrek aan ootmoed en een soort concurrentiegevoel. Wij zijn geen concurrenten van de Evangelische groepen — maar medestrijders voor dezelfde zaak — ook al zullen wij het soms anders doen. Maar vaak bekruipt mij de vraag als ik luister naar kritiek op de Evangelische Beweging in onze eigen kring: wat voor recht

hebt u om mensen die zich met grote toewijding in te zetten zó te bekritiseren *terwijl er bij ons niets gebeurt*. Ik heb een gedeelte van het laatste zinnetje cursief laten zetten, omdat het mij vooral daarom gaat. Vuile handen krijg je alleen als je ze uitsteekt. Waar niet wordt gewerkt worden ook geen fouten gemaakt. Ik denk dat wij in onze houding tegenover de Evangelische Beweging the easy-chair mentality (kritiek vanuit onze gemakkelijke luie stoel) moeten afleren.

Intussen, na deze zeven beschrijven de positieve punten, hoop ik de volgende keer een verdere zelfbezinning te stimuleren door vragenderwijs een paar knelpunten ter sprake te brengen.

J. Meulink / Enschede

Voorontwerp van een wet gelijke behandeling

(3)

Vrijheid van onderwijs

Het terrein van onderwijs, vorming en opleiding wordt in het voorontwerp uitdrukkelijk genoemd. In de artikelen 7, 26 en 34 wordt bepaald, dat het niet toegelaten is onderscheid te maken bij leerkrachten en leerlingen in verband met manlijk of vrouwlijk, homofiel of heterofiel, gehuwd of ongehuwd. Hierbuiten vallen opleidingen voor een kerkelijk ambt.

In het Advies wordt erop gewezen, dat in de sectoren van onderwijs, welzijn en volksgezondheid talloze stichtingen en verenigingen werkzaam zijn, die opgericht zijn op de grondslag van godsdienstige beginselen. Hoewel deze instellingen een confessionele achtergrond hebben, vervullen ze in hoofdzaak een publieke functie. Daarom moeten zij ook vallen onder het wettelijk discriminatieverbod.

Helaas wordt niet de vraag gesteld, of deze wet wel in overeenstemming is met art. 208 van de grondwet. In dit artikel wordt de vrijheid van onderwijs gegarandeerd en ook nauwkeurig omschreven. Het geven van onderwijs is vrij, maar de wet kan wel regelen geven voor onderzoek naar bekwaamheid en zedelijkheid van hen, die onderwijs geven. Verder moeten de eisen van deugdelijkheid bij de wet worden geregeld. Uitdrukkelijk wordt daaraan toegevoegd, dat voorzover dit het bijzonder onderwijs betreft men vrijheid van richting moet in acht nemen. In de volgende alinea wordt daar aan toegevoegd, dat de vrijheid van het bijzonder onderwijs betreffende de keus der leermiddelen en de aanstelling der onderwijzers geëerbiedigd wordt.

De overheid mag zich dus krachtens de grondwet niet bemoeien met de benoemingsprocedures bij het bijzonder onderwijs, mits men maar bevoegde leerkrachten aanstelt. Wanneer een

schoolbestuur b.v. van oordeel is, dat men voor een bepaalde klas een vrouw nodig heeft, heeft de overheid niet het recht voor te schrijven, dat aan de mannen in dit geval gelijke kansen geboden moeten worden. Uiteraard geldt deze bepaling ook voor ontslag van leerkrachten. Anders zou de vrijheid van benoemen nog gefrustreerd worden.

Om te zorgen, dat bij het ontslag de leerkrachten niet willekeurig kunnen worden behandeld zijn daar dan ook eigen beroepsinstanties, commissies van beroep, voor ingesteld.

Het is duidelijk, dat het voorontwerp van wet een schending van art. 208 van de grondwet betekent.

Deze bepaling in art. 208 van de grondwet is ook zeer terecht opgenomen.

Een schoolbestuur mag eisen, dat een leerkracht niet maar in school, maar ook daarbuiten een christelijke levenswandel toont. Hoe kan b.v. een leerkracht die zich in zijn huwelijk ontrouw toont, op school de aan hem toevertrouwde kinderen opvoeden naar Gods geboden. En een schoolbestuur mag toch niet dulden, dat een leraar op school marxistische propaganda maakt? Scholen, maar ook andere instellingen, moeten de vrijheid hebben te handelen naar de normen, die zij op grond van de Schrift menen te mogen en te moeten hanteren.

Terecht schrijft dr H. Algra in het Friesch Dagblad, dat hij die dit beginsel van de geestelijke vrijheid negeert, nog gevangen zit in de willekeur en de eigen waan, die bij het oude liberalisme een zo grote rol gespeeld heeft.

Het is jammer, dat met name bij het onderwijs de discussie zich geconcentreerd heeft op de vraag, of homofielen en ongehuwd samenwonenden aanvaardbaar zijn. Het gaat hier over de vraag, of deze wet de in art. 208 gewaarborgde vrijheid van onderwijs zou aantasten en daarmee de identiteit van de christelijke school in gevaar brengen.

Het kernpunt

De bezwaren, die hiervoor tegen het voorontwerp werden aangevoerd, waren voor een belangrijk deel van juridische aard. Het voorontwerp, zo was de conclusie, is in strijd met de grondwet en met internationale tractaten.

Hoe belangrijk deze bezwaren ook zijn, van nog meer betekenis is de principiële vraag, of de overheid, afgezien van de bestaande wettelijke bepalingen, het recht heeft een dergelijk discriminatieverbod in te stellen. Mag de overheid op deze wijze ingrijpen in de interne sfeer

van levensbeschouwelijke instellingen? Mag de overheid wetten maken, die in strijd zijn met de levensovertuiging van die instellingen?

Dr Henk van Luijk schreef in Elseviers Magazine van 6 febr., dat de uitspraak dat elke groep het belijden naar eigen inzicht gestalte kan geven, een onvolledige, naïeve en gevaarlijke uitspraak is. Het beginsel van godsdienstvrijheid houdt niet in, dat ik met een beroep op een voor mij dwingend goddelijk gebod het ritueel van het kinderoffer mag instellen.

De mensen mogen wel op religieuze wijze vorm geven aan hun religieuze overtuigingen. Zodra zij zich niet meer beperken tot strikt godsdienstige gedragingen van kerkelijke rituele aard, be-geven de gelovigen zich, met hun door overtuiging geïnspireerd gedrag in het maatschappelijk verkeer. Daar moeten zij zich houden aan de regels, die zij niet alleen zelf opgesteld hebben. Als er conflicten ontstaan moet de overheid als vertegenwoordigster van ons allen optreden.

Het is duidelijk, dat Van Luijk de godsdienstvrijheid beperken wil tot de binnenkamer. Wat godsdienst is, heeft hij niet begrepen. Ook het wezen van christelijke organisaties is voor hem een ondoorzichtige zaak. Hij spreekt over de behoefte om alle onderwijstaken evenals organisaties op welzijnsgebied te onderwerpen aan eisen van christelijke levenswandel. Want het behoort tot de religieuze ideologie om op een ongedefinieerde manier „het hele leven” te willen omvatten. Wel wil hij een marge van eigenaardigheden toestaan zolang het gaat om volstrekt vrij te verkiezen verenigingen. Het is alsof je een liberaal uit de vorige eeuw hoort spreken. „Welnu, dan moet die minderheid maar worden onderdrukt, want dan is zij de vlieg die de ganse zalf bederft, en heeft zij in onze maatschappij geen recht van bestaan” (br. J. Kappeyne van de Copello, 8 dec. 1874).

Helaas spreken in deze tijd velen op dezelfde wijze en spreekt deze visie ook uit het voorontwerp.

Het antwoord van dr Van Luijk en vele anderen is, dat de overheid inderdaad in mag grijpen in de eigen huishouding van levensbeschouwelijke organisaties. Alleen sommige eigenaardigheden, die ongevaarlijk zijn, kunnen nog vrij gelaten worden. Zo gul mag de overheid nog wel met de vrijheid omspringen.

Het gaat hier over het eigen recht van de zelfstandige levenskringen. Vroeger noemden we dat de soevereiniteit in eigen kring.

Naar onze opvatting moet de overheid afblijven van de interne structuur van deze levenskringen. Wanneer de overheid allerlei dingen gaat doen, die tot de bevoegdheid van die levenskrin-

gen behoort, overschrijd zij haar competentie en doet een stap in de richting van het staats-absolutisme.

Zo lang de levenskringen hun vrijheid gebruiken voor rechtvaardige belangen, moet de overheid daar buiten blijven.

Dat betekent uiteraard niet een absolute houding van de kant van de overheid. Zij is wel verplicht op te treden als de publieke rechtsorde in het geding is en de rechtsbelangen van de onderdanen aangetast worden. Zoals b.v. bij het moderne kinderoffer (abortus).

Maar daarover gaat het niet bij dit voorontwerp. Het gaat daarin ook niet in de eerste plaats om gelijkheid en ongelijkheid van mensen, maar om de ethische waardering van relaties tussen individuen en de praktische gevolgen daarvan voor andersdenkenden binnen de samenleving in hun verantwoordelijkheid jegens hun normatieve uitgangspunten, aldus Deputaten voor algemene diakonale en maatschappelijke aangelegenheden van de Chr. Geref. Kerken.

Het gaat om de vraag hoe men als mensen met elkaar omgaat.

Daar moet de overheid buiten blijven. Doet ze dat niet, dan tast ze onherroepelijk de vrijheid van de burgers aan.

We stuiten hier op een moeilijk probleem door het feit, dat in ons land over ethische vraagstukken zeer verschillend gedacht wordt en de ontkerstening in ons land ver is voortgeschreden. Discussies over abortus en euthanasie hebben dat al duidelijk laten zien.

Overeenstemming over principiële uitgangspunten kan niet door een machtswoord van de overheid afgedwongen worden. Dit betekent, dat bij religieus of ethisch geladen onderwerpen, waarover men op dat moment geen overeenstemming kan bereiken, de overheid moet ervoor waken, snel te beslissen.

De overheid moet ervoor oppassen haar bevoegdheid en haar mogelijkheden te overschatten. De overheid oefent haar gezag uit door middel van feilbare mensen over mondige mensen met zeer uiteenlopende overtuigingen.

Het gevaar is, dat men rechtvaardig acht wat de meerderheid wil. Het recht van de meerderheid is echter nog niet de waarheid, is niet het recht van God.

Het zou anders liggen, als we een overheid hadden, die uitging van de belijdenis, dat Christus de Overste is van alle overheden. Maar dat is helaas niet het uitgangspunt van de staat der Nederlanden. Tegenover het geloofsleven wil men een politiek van neutraliteit voeren. Een neutrale staat is echter een onmogelijkheid.

Dat blijkt ook uit dit voorontwerp. Men zegt uit te gaan van de gelijkwaardigheid van alle mensen. Dat klinkt geruststellend, omdat de Schrift ons leert, dat alle mensen gelijkwaardig zijn. Bij de uitwerking wordt dit telkens verward met de *gelijkheid* van alle mensen en dan in revolutionaire zin. En dat is heel wat anders.

De overheid overschat in dit voorontwerp haar kunnen wel heel erg. Feitelijk wil men door deze wet de mentaliteit van de bevolking veranderen. Een soort bekering per wet.

In het Advies wordt deze bedoeling ook toegegeven. Voor strafmaatregelen wordt niet zoveel gevoeld. Dat is niet zo doelmatig, omdat het erom gaat de overtuiging veld te doen winnen dat deze discriminatie een afkeurenswaardige zaak is.

De overheid als zedemeester, die ons met de plak tot bekering wil brengen.

Dat is niet alleen niet te doen met strafbepalingen, maar ook niet door civielrechtelijke regelingen.

Dat is niet alleen geen taak van de overheid, ze is er ook niet toe in staat.

Het voorontwerp bewijst dit. Om het doel te bereiken worden tegelijkertijd grondrechten als vrijheid van Godsdienst, persoonlijke levenssfeer en onderwijs aangetast. En toch blijft het een lekkend geheel. De mogelijkheden tot ontduiken van de wettelijke zijde zijn legio.

Geen discriminatie

De ernstige bezwaren tegen dit voorontwerp mogen ons niet doen vergeten, dat discriminatie, het ongerechtvaardigd onderscheid maken, zonde is.

Evenmin mogen wij voorbijzien, dat we in het verleden als christenen en ook als christelijke organisaties ons vaak aan discriminatie hebben schuldig gemaakt.

Het feit, dat de verschillende levenskringen

hier een eigen verantwoordelijkheid hebben, moet er toe brengen zorgvuldig na te gaan in hoeverre hier verandering moet worden aangebracht. Het gaat niet aan om de homofielen en de ongehuwd samenwonenden te ontslaan. Men zal elk geval apart met liefde en zorg moeten behandelen. Maar dat geldt ook voor heterofielen.

Ik begrijp, dat men niet elke homofiel in een jongensklas als leraar wil plaatsen. Maar men had mij in mijn jonge jaren ook niet als leraar moeten neerzetten in een klas met meisjes van ongeveer 16 jaar. Dat betekent geen discriminatie, maar rekenen met de zwakheid van die bepaalde homofiel en die bepaald heterofiel.

Juist op christelijke organisaties rust de dure plicht gestalte te geven aan wat de Bijbel ons zegt over de omgang met onze medemensen.

Een sprookje

Daar was eens een keizer, die al zijn geld besteedde aan mooie kleren.

Een paar vreemdelingen maakten hem wijs, dat ze stoffen konden weven, die onzichtbaar waren voor ieder, die niet geschikt was voor de betrekking, die hij vervulde.

De keizer bestelde deze kleren en de bedriegers deden alsof ze de keizer een nieuw kostuum aantrokken. In werkelijkheid trokken ze hem niets aan en stond hij in zijn hemd. Prachtig zeiden de bedriegers en heel de hofhouding zei het na.

De keizer zag ook geen kleren, maar hield zijn mond.

Zo schreed de keizer over straat in zijn denkbeeldige kleren.

Daar riep plotseling een kinderstemmetje: die man heeft helemaal geen kleren aan. De mensen begonnen te grinniken en riepen: de keizer loopt in zijn hemd.

De keizer schrok, maar liep door.

Kleren onzichtbaar voor iedereen die niet geschikt is voor de betrekking die hij vervult.

Zo vergaat het de overheid, die zich verbeurt aan een taak, die de hare niet is.

Die overheid loopt in haar hemd.

(wordt vervolgd)

J. C. Schaeffer / Emmeloord

TOEKOMSTVERWACHTING

(2)

De menselijke maat

We hebben aandacht geschonken aan tweeërlei toekomstverwachting. Er bleek nogal een groot verschil te zijn. De ene was optimistisch: alles zal reg komen met onze wereld. De andere was pessimistisch: het gaat onherroepelijk mis met onze wereld. Vaarwel Utopia!

En toch, hoe groot het verschil ook, er is een belangrijk punt van overeenkomst tussen beide verwachtingen. In beide gevallen is men namelijk uitgegaan van wat men aantreft in het heden. Zowel de optimistische als de pessimistische toekomstverwachting gaat uit van de menselijke mogelijkheden. Vroeger had men daar een hoge pet van op. Dus zouden er grootste dingen gebeuren. Vandaag ziet de mens zich de boel uit de hand lopen. Hij beheerst zijn mogelijkheden onvoldoende. Dus kan er van alles mis gaan.

Maar in beide gevallen is de toekomstverwachting gegrond op menselijke mogelijkheden of gebrek aan mogelijkheden. Er is slechts gerekend met menselijke maat!

Toekomst en tóe-komst

Als we ons nu dan wenden tot de bijbelse toekomstverwachting, zien we juist op dit punt het grote verschil. In de bijbel gaat het over de toekomst van het Koninkrijk van God. Daarmee stappen we over van de wetenschap naar het geloof.

De wetenschap is gebonden aan menselijke mogelijkheden. In het geloof keren we ons daarvan af en we richten ons op de daden van Góð. En we klampen ons vast aan het woord van onze Heer Jezus Christus, die gezegd heeft: Wat bij mensen onmogelijk is, is mogelijk bij God!

Dat is gebleken in de aanvang der tijden: In den beginne schiep God de hemel en de aarde. Wie kan dit anders dan God alleen?

Dat zal ook blijken aan het einde van de tijd, wanneer God nieuwe hemelen en een nieuwe aarde schept. Maar dit laatste is in volstrekte zin tóe-komst! Het komt op ons toe als een absoluut nieuwe werkelijkheid. Het ligt niet in het verlengde van ons menselijk denken en handelen. Het komt niet op uit de geschiedenis. Het komt op ons toe van de andere kant. Van Góðs kant!

Toekomstverwachting als drug

Nu worden christenen al sinds jaar en dag aangevallen op hun toekomstverwachting. Ik denk aan de bekende uitspraak van Karl Marx: Godsdienst is opium van het volk. Geloof in een hiernamaals, waarin alles toch nog op zijn pootjes terecht komt, is een zoethoudertje dat mensen in slaap sust. En het verhindert hen het onrecht en de wantoestanden hier en nu te bestrijden op leven en dood.

Volgens Marx e.a. is de bijbelse toekomstverwachting ook eigenlijk geboren uit onvrede met het bestaande en uit onmacht daar iets aan te veranderen. De christelijke toekomstverwachting zou zijn geboren uit de nood. Nu hebben christenen eerlijk gezegd ook wel aanleiding gegeven tot zo'n

oordeel. Want het komt nogal eens voor dat inderdaad in tijden van persoonlijke of algemene nood de aandacht voor en het verlangen naar de toekomst groeit. Terwijl de belangstelling voor wat de bijbel hierover zegt maar matig is als het leven vooralsnog als aangenaam en prettig wordt ervaren.

Ik denk aan het bekende gedicht van Okke Jager waarin de gelovigen allen 'ja en amen' zeggen als de predikant bidt: 'Kom haastig, Jezus!' Maar de boer zou wel graag eerst de opbrengst zien van zijn nieuw stuk land. En mevrouw wil nog haar bontjas showen op een kooravond. Het kind hoopt dat zijn vakantie er niet bij inschiet, maar onder schooltijd is Jezus natuurlijk van harte welkom. En de predikant zelf zou het ook wel begroten als hij geen gelegenheid meer kreeg zijn lezing over 'Christelijke toekomstverwachting' te houden!

Is inderdaad zo de werkelijkheid vaak niet? Zolang er hier nog een heleboel leuke en mooie dingen te beleven zijn voor de gelovige mensen hoeft de nieuwe aarde voor menigeen onder hen niet zo nodig. Daar gaan we vaak pas naar verlangen en uitzien als we onder druk worden gezet. En dat geeft niet-gelovigen dan weer aanleiding om te denken dat ons toekomstverlangen wordt geboren in noodsituaties.

Ja, dat de wens dan de vader van illusies is!

Verwachting op grond van ervaring

De bijbelschrijvers zijn ons in zo'n houding echter niet voorgegaan. Zeker, in de donkere tijden van Israëls geschiedenis spraken de profeten over een lichtende toekomst. Maar hun verwachting werd niet geschapen door de nood. Nee, ze was gegrond in de ervaringen die Israël in het verleden met God had opgedaan.

Zulke ervaringen waren er vele. Maar één ervan sprak toch altijd weer het meeste aan: Israëls bevrijding uit de wurggreep van machthebbers en goden bij de uittocht uit Egypte en de intocht in Kanaän. Op dit feit dat Israëls volksbestaan mogelijk maakte grijpen de profeten altijd weer terug om de gelovigen te bemoedigen met het oog op de toekomst. Deze uittocht en de verbondssluiting die daar onmiddellijk op volgde zijn de vaste grond voor een zeker vertrouwen.

Ik denk aan het woord van Jesaja: 'Maar nu, zo zegt de HEERE, uw Schepster, o Jakob, en uw Formeerder, o Israël: Vrees niet, want Ik heb u verlost, Ik heb u bij uw naam geroepen, gij zijt Mijn. Wanneer gij door het water trekt (zoals eens door de Rode Zee), ben Ik met u; gaat gij door rivieren (zoals eens door de Jordaan), zij zullen u niet wegspoelen; als gij door het vuur gaat, zult gij niet verteren en zal de vlam u niet verbranden. Want Ik, de HEERE, ben uw God, de Heilige Israëls, uw Verlosser' (Jes. 43 : 1-3).

Zekerheid in psalmen

Het gelovige Israël is dáárom zo zeker van de toekomst, omdat het weet van het verleden en gelooft in de trouw van de God van het verbond die zijn trouw nooit opgeeft.

Van deze zekerheid zijn ook de psalmen vol. Vaak wordt er in één psalm gesmeekt en gedankt tegelijk. Eén typerend voorbeeld: ps. 13, een korte psalm. Vijf verzen lang een bittere klacht van een ten dode gedoemde, die geen uitweg ziet. Maar dan volkomen onverwachts in het laatste vers een juichtoon: 'Ik wil de HEERE zingen, omdat Hij mijn heeft welgedaan!' Is er tussen het 5e en 6e vers een gunstige wending in het lot van de dichter gekomen? Nee, de aanleiding om te juichen is het vertrouwen op Gods goedertierenheid, dat is Gods belóofde goedheid. En daarom bezingt hij de verlossing die nog kómen moet (!) alsof ze al hééft plaats gevonden. Zo zeker is hij van Jahwe, d.i. Hij, die er is, de God van het heil.

De toekomst is al begonnen

In het N.T. is het al niet anders. Ook daar zijn de heilsverwachtingen gegrond in wat in het verleden is gebeurd. Maar nu wordt niet meer teruggegrepen op Gods daden van uittocht en intocht, maar op Zijn heilsdaden in het sterven en de opstanding van Jezus Christus en de uitstorting van de Geest. Deze daden zijn zo beslissend, dat we zelfs kunnen zeggen dat de toekomst al begónnen is! Door Christus is die toekomst voor eens en voor altijd veilig gesteld.

Want Hem is gegeven alle macht in de hemel en op de aarde tot aan de voleinding der eeuwen. Sinds de hemelvaart heeft Christus het wereldbestuur vast in handen. En wat er sindsdien gebeurd is en nog gebeuren zal is niet anders dan de uitwerking van wat dankzij de opstanding van Christus al onomstotelijk vaststaat.

De vrucht van de Geest als voorschot

De toekomst is al begonnen. In dit verband moet ook gewezen op wat de gemeente van Christus ontvangen heeft in de Geest. We lezen in Rom. 8 : 23, dat de gelovigen de Geest ontvangen hebben als 'eerste gave', d.w.z. als een soort eerste-termijn-betaling van de toekomst.

De Geest brengt in het leven van de gelovigen enorme dingen tot stand. We krijgen een niet te verwaarlozen voorschot op de toekomst.

De Geest en wat Hij in ons persoonlijk leven en in de gemeente tot stand

brengt is een verrukkelijk voorproefje van wat we straks voluit genieten zullen. De liefde die de Geest in de harten van de gelovigen uitstort is in haar uitwerkingen zo overmachtig, dat het ons verzekert hoe eens heel de werkelijkheid naar dit patroon zal zijn herschapen. Voor ieder die leeft uit de Geest is de toekomst al begonnen.

Dat smaakt naar meer

Maar wie éénmaal van de vrucht van de Geest geproefd heeft, kan met dat weinige nooit meer tevreden zijn. Die houdt het in deze vervuilde en verwrongen wereld niet meer uit, omdat daar veel te weinig van de Geest van Christus in is.

We lezen dan ook, dat de Geest de gelovigen tot zuchten brengt, tot een vurige verwachting van het zoonschap: de verlossing van ons lichaam, de opheffing van de vergankelijkheid (Rom. 8 : 23). Hier zien we duidelijk, dat de toekomstverwachting niet wordt geboren in en uit de nood, maar juist uit de gedeeltelijke leniging van die de nood die onweerstaanbaar smaakt naar méér!

Louter menselijke hoop vloeit voort uit gemis en onzekerheid. Maar de christelijke hoop ontspringt aan reeds verkregen bezit, dat uitzicht geeft op nog veel meer. Daarom is er ook in tijden van voorspoed en geluk toch altijd reden te over om reikhalzend naar de toekomst uit te zien. Immers, 'waar gouden de portalen zijn, hoe zullen daar de zalen zijn!' en 'indien van goud de gangen zijn, hoe groot moet mijn verlangen zijn, de zalen in te gaan' (Jacqueline v. d. Waals).

De werfkracht van de Geest

Het is de Geest die de harten van de gelovigen van verlangen naar de toekomst kloppen doet. De Geest is van de verhoogde en verheerlijkte Christus uitgegaan naar ons die Christus' bruid mogen heten. En Hij blijft bij ons en in ons tot het einde van de tijd.

Maar de Geest zal niet eerder volmaakt gelukkig zijn dan wanneer Hij de bruid bij haar Bruidegom heeft gebracht. Zo lezen we in Rom. 8 ook over het zuchten van de Geest zelf (vs. 26). Zoals Hij de gemeente tot zuchten brengt, zo zucht Hij ook zelf. En de Geest en de bruid roepen samen: 'Kom, Heer Jezus! Kom haastig! (Openb. 22 : 17).

De Geest is min of meer te vergelijken met Eliëzer, de knecht van Abraham, die er op uit ging om voor de zoon van zijn heer een bruid te zoeken. Maar toen de bruid gevonden was kon Eliëzer geen dag langer wachten. Hij moest weer terug naar zijn heer.

De Geest die uit God is wil weer terug naar God en naar Christus, zijn Zoon. En dat verlangen is aanstekelijk. Weer moet ik aan Eliëzer denken. Hij wist Rebekka's liefde zó te wekken dat ook zij geen dag langer meer thuis wilde blijven. Zo doet de Geest het 'ja-woord' van de gemeente tot Christus geboren worden en brengt Hij haar tot onstuimig verlangen naar de ontmoeting met haar bruidegom.

De vreugde en de vrede die de Geest al geschonken heeft doen ons verlangen groeien. Liefde en geloof brengen hoop voort. In het licht van wat God al gegeven heeft ontdekken we pas goed hoezeer de huidige situatie van onze wereld, zelfs de wereld op z'n best, vloekt met Gods gaven in Christus en de Geest. In geloof en hoop zullen we dan ook voortdurend in opstand komen tegen de status quo. De vreugde om wat we bezitten zal ons doen zuchten om wat we nog niet bezitten. En de Geest en de bruid zeggen, nee róepen dan samen: 'Kom!'

Want wie beziel is door de Geest laat het niet bij een slap: Hij zal wel eens komen, vroeg of laat. Nee, die smeekt: Laat Christus toch komen, hoe eerder hoe liever, beter vandaag dan morgen. Want deze wereld is voor ieder die verder kijkt dan zijn neus lang is een verschrikking! Zo mág het niet langer doorgaan!

(wordt vervolgd)

H. Algra / Den Helder

Had ik dat maar geweten (X - slot)

Driftbeheersing

In de menswetenschappen zouden we (naar analogie van de psycho-analyse) het geweten kunnen vereenzelvigen met: de mate waarin en de wijze waarop een persoon zijn driften weet te beheersen. Deze definiëring is beperkt, maar biedt

een redelijk werkkader om het nu volgende gedeelte uit te leggen: het strenge en het zwakke geweten.

Het strenge geweten

Kinderen (en volwassenen) die een te streng geweten hebben, zijn voortdurend bang dat ze het niet

goed doen. Deze mensen zijn een last voor zichzelf. Als voor iemand de angst dat hij het verkeerd doet zozeer belemmerend werkt dat dit al zijn „psychische energie” opeist, spreken we wel van een (ernstige) neurose. Fraiberg (1) vergelijkt deze stoornis met een situatie van koude oorlog, waarbij men steeds grotere bedragen moet uittrekken voor verdedigingsdoeleinden, zodat er van het nationale inkomen steeds minder overblijft om in andere terreinen van de volkshuishouding te investeren. Op den duur blijft er nauwelijks nog energie over voor gezonde menselijke doeleinden (blz. 20). Ze verklaart deze reactiewijze o.a. uit een opvoedingspatroon waarbij de straffen van de ouders voortdurend worden overdreven (de straf staat in geen verhouding tot het vergrijp; blz. 223). We hoeven hierbij trouwens niet alleen aan directe straffen voor het kind te denken: een moeder die een half uur al zuchtend door de kamer loopt omdat haar dochter een glas melk heeft omgegooid, roept - zonder verder in te grijpen - door haar gedrag sterke schuldgevoelens bij het kind op.

Andere opvoedingsfactoren

Ook een te hechte relatie met één ouder kan sterke schuldgevoelens oproepen bij het kind omdat het veel te nauwkeurig probeert die ouder te vriend te houden (Herbert/Kohnstamm) (2). Ouders die bij voortduring te hoge eisen stellen of die veel kritiek leveren aan het adres van hun zoon of dochter, zonder dat daar positieve opmerkingen tegenover staan, lopen eveneens het risico dat ze teveel schuldgevoelens oproepen. Tenslotte noem ik het in overdreven mate oproepen van angstgevoelens bij het kind als een mogelijke reden voor krampachtige gewetensvorming. Een extreem voorbeeld vinden we bij Langeveld (3): „de nurse van een oude Ierse vriend hield, toen hij nog een klein kereltje was, zijn vingertje in een kaarsvlam 'om hem een les te leren'. Zo zal het nu eeuwig zijn in de hel, en dan over je hele lijf”, legde ze het brullende kind uit” (blz. 107).

Gereformeerde opvoeding

Herkent u het strenge geweten? Deze krampachtigheid wordt vaak toegeschreven aan een christelijke opvoeding. Het is die vorm van opvoeding waar veel - in christelijke gezinnen opgegroeide - schrijvers zich tegen keren, en waar o.a. de psychiatrie een sterke afkeer van lijkt te hebben. Uit gemakzucht of wrok wordt iedere 'psychische oneffenheid' direkt maar beschreven als een gevolg van die gereformeerde opvoeding. „Gereformeerd” en „krampachtig” lijkt dan ongeveer hetzelfde te zijn.

Schuldgevoelens bij ouders

De kritiek op 'autoritaire' opvoedingspatronen (in de zin van: dik-

tatoriaal) heeft ertoe geleid dat veel ouders onzeker zijn geworden: ze durven nauwelijks meer grenzen te stellen. Ouders proberen 'begrijpend' en 'niet-straffend' te zijn. „Moderne ouders zijn bang om vanuit hun eigen moreel besef te reageren om vooral geen overdreven schuldgevoelens bij het kind te wekken” (Fraiberg, blz. 236). Het resultaat is dat ouders zelf met schuldgevoelens komen te zitten: grenzen stellen mag niet; soms gebeurt het toch, maar daar wordt het kind toch neurotisch van?

Twee kanttekeningen

Laat ik bij die visie een tweetal kanttekeningen plaatsen. In de eerste plaats kan niet bewezen worden dat de ouders als 'boosdoeners' kunnen worden aangewezen als een kind met veel problemen opgroeit. Deze gedachte lijkt weliswaar sterk in de mode te zijn, maar de wijze waarop een kind zich ontwikkelt is van zoveel factoren afhankelijk, dat een oorzaak-gevolg redenering als veel te simplistisch van de hand moet worden gewezen. Evenmin is de gedachte juist dat het grenzen stellen aan kinderen hen neurotisch zou maken. Het gaat veel meer om de manier waarop ouders die grenzen aangeven. Zo schrijft Fraiberg ten aanzien van het verbieden aan kinderen om bepaalde boeken te lezen of tv-programma's te zien: „Nog nooit ben ik een kind tegengekomen dat een neurose kreeg als gevolg van een standvastige maar tactvolle censuur en supervisie van de ouders. Nog nooit heb ik meegemaakt dat een goede relatie tussen ouders en hun kinderen verstoord werd doordat ouders van dit recht gebruik maakten” (blz. 243).

De grenzen zijn zoek

In plaats van te denken dat corrigeren van kinderen verkeerd is, zou men in onze tijd er juist meer oog voor moeten hebben dat het géén grenzen aangeven aan kinderen uiteindelijk zeer schadelijke gevolgen voor de persoonlijkheid kan hebben. Het niet, of inconsequent, aangeven van de kaders waarbinnen het kind zich behoort te gedragen, zal leiden tot stuurloze kinderen met een gebrek aan zelfbeheersing. Herbert (in: 2) toont aan dat kinderen die tussen de leeftijd van 3 en 5 jaar zichzelf onvoldoende in de hand weten te houden in hun agressieve neigingen, een grote kans lopen dat dit op oudere leeftijd eveneens het geval zal zijn. Met andere woorden: het zich moeilijk kunnen beheersen wordt een deel van de persoonlijkheid. Enigszins cynisch zou je kunnen opmerken dat de assertiviteitstrainingen precies op het verkeerde moment zijn gekomen...

Het zwakke geweten

Een zwak geweten betekent dat het kind weinig last heeft van schuld-

gevoelens. Een overtreding wordt niet als zodanig gesignaleerd. „Oh, daar had ik zin in”, is de lakonieke reactie op het sarren van een vriendje. Het kind gaat ongehinderd zijn gang: hij doet wat zijn hand vindt om te doen. In extreme vorm kunnen we spreken van delinquent gedrag.

In de opvoeding

We hebben in de voorgaande gedeelten al aangestipt waardoor het kind een zwak geweten kan ontwikkelen; dit kan het geval zijn in een opvoedingssituatie waarbij het kind altijd zijn zin krijgt, doordat de ouders ieder conflict uit de weg gaan. Ook valt met name te denken aan ouders die zeer inconsequent zijn in hun systeem van belonen en straffen. In al deze situaties zal het kind niet de grenzen herkennen en aanvaarden waarbinnen het zich moet gedragen.

Ouders die kil zijn in hun houding ten opzichte van het kind, of die zeer tegenstrijdige gevoelens jegens hem koesteren, lopen eveneens een ernstige risico dat het kind niet in staat zal zijn een innerlijk richtsnoer te ontwikkelen.

Wisselende relaties

In een vorig artikel van deze serie werd er al op gewezen dat identificatie (vereenzelviging) met de opvoeders van fundamenteel belang is bij de gewetensontwikkeling. Kinderen die van het ene tehuis naar het andere tehuis 'verkassen' krijgen niet de kans om zich aan een vaste opvoeder te hechten. Triest is het verhaal van Koos, die waar hij ook kwam, in feite niet welkom was (in: 4, blz. 18). Zo'n jongen heeft niet alleen moeite om contacten te leggen met andere mensen, hij zal ook een grote kans lopen op een zwakke gewetensontwikkeling.

Gestoord geweten

De vraag wat een gestoord geweten is, valt niet zo één-twee-drie te beantwoorden. Toch wil ik onder dit kopje nog één situatie noemen, nl. die situatie waarbij je wellicht van twee gewetens binnen één persoon zou kunnen spreken. Ik noem in dit verband Barbara, Julie en Will - in respectievelijk: Kok (4), Van der Hoeven (5), en Lidz (6). In al deze situaties gaat het om kinderen die niet de kans kregen om zichzelf te zijn. „Je hebt me doodgedrukt” is Julie's verwijt tegen haar moeder die haar een dwingend verwachtingspatroon had opgelegd. Barbara, altijd een heel volgzaam meisje, ging plotseling stelen, en haar schoolprestaties kelderden. Jeff was de 'bloem en glorie' van een rijke Amerikaanse familie, in werkelijkheid een zeer disharmonieus gezin. Jeff werd in een inrichting opgenomen, maar zijn moeder liet hem niet los: zelfs op de papiertjes van de bonbons die ze hem toezond waren mededelingen te vinden... Barbara, Julie en Jeff zijn kinderen die niet zichzelf konden zijn. De

verwachtingen van de kant van de opvoeders waren te hoog gespannen. In zo'n situatie kan geen harmonieuze gewetensontwikkeling plaatsvinden: er ontstaan als het ware twee gewetens binnen één persoon.

Voor de gewetensontwikkeling is het erg belangrijk als het kind ruimte voor zichzelf krijgt. Let wel: het gaat hierbij om de emotionele ruimte die een kind wordt geboden. Kinderen zijn geen bezit van ouders. Die gedachte kan ertoe bijdragen dat het kind zichzelf kan zijn. Daardoor kan ook het gevaar voor een krampachtige, moralistische gewetensopvoeding verminderd worden. „Te kunnen zijn die ik ben” is van fundamenteel belang voor ieder kind (Anna Terruwe; 7).

—o—

„Diep in ons, dieper dan het verstand, eigener dan het gevoel, is de laag waar wij beminnen, waar het geweten zetelt. God geeft het geloof in het diepste van de mens” (8).

Samenvatting: religieus

Aan het einde van deze serie nog een korte samenvatting.

In de eerste drie artikelen werd ingegaan op theologische notities rond het geweten. We kunnen spreken van een „natuurlijk ingeschapen wetenskap: God heeft ons het geweten als bewaker gegeven” (9). Doordat we echter bij voortduring van God worden weggetrokken, mogen we niet ons geweten als laatste richtsnoer gebruiken: het geweten is niet hetzelfde als de stem van God. Hoe meer we echter naar Hem luisteren, hoe zuiverder ons hart, ons geweten, kan zijn. Daarom is het in de eerste plaats een religieus begrip.

Tegen deze achtergrond werden in het vierde gedeelte enkele filosofen beschreven ten aanzien van hun gewetensbegrip. Geconstateerd werd o.a. dat men veelal uitgaat van de autonome mens. Diezelfde gedachtengang ziet men eveneens heel sterk in onze tijd. „De schreeuw om waarachtigheid echtheid, waarbij men door de schone schijn heenprijkt, is op zichzelf gezond. Maar wie daarbij de fout maakt, dat hij met alles wat echt en waarachtig is, en uit het hart voortkomt, in zee gaat, vergeet dat er niets zo verraderlijk is als het hart” (10).

Wat het leven in de christelijke gemeente betreft, moeten we ons realiseren dat er binnen de Kerk een zekere mate van gewetensvrijheid dient te bestaan, uiteraard voorzover niet strijdig met Gods Woord (vgl. 1 Cor. 8).

Opvoeding

In het tweede gedeelte van deze serie werd ingegaan op enkele theorieën over het geweten. Bij de „oudere” pedagogen zien we dat er een duidelijk verband aanwezig is tussen geloofsovertuiging en gewetensopvoeding. De huidige theorieën over de gewetensontwikkeling zien dit begrip meer als autonoom pro-

ces, zonder duidelijke realiteit met een bepaalde overtuiging. Daarbij verschilt men van visie op de beïnvloedbaarheid van het geweten door de omgeving. Sommige theoretici lijken uit te gaan van een „gesundene Volksempfindung”. Dit is slechts zeer ten dele waar: de omgeving heeft een buitengewoon grote invloed op het (morele) denken van de mens. Iets wat zeer vaak gehoord wordt zal uiteindelijk normaal worden gevonden. Als iets normaal wordt gevonden, zal het geweten niet meer spreken. Het geweten is als het ware „met brandijzers dichtgeschroeid”.

Hoewel in de eerste levensjaren van een kind de basis wordt gelegd voor de gewetensoontwikkeling, kunnen we pas na enkele jaren spreken van een duidelijk functionerend geweten. Imitatie en identificatie spelen bij de gewetensoontwikkeling een grote rol. De wijze waarop de ouders zelf met normen omgaan, is buitengewoon belangrijk en heeft een grote invloed op de wijze waarop het geweten van hun kinderen zich zal ontwikkelen. Het

is niet juist om het kind te „overvoeren” met moralistische gedachten; het evenmin juist om ervan uit te gaan dat het kind zelf wel alles zal ontdekken: grenzen zijn nodig. Doel van de opvoeding is het kind in aanraking te brengen met de absolute norm van goed en kwaad. Die taak heeft God aan de opvoeders gegeven.

Literatuur

- (1) S. M. Fraiberg: „De magische wereld van het kind” - Haarlem, 1981.
- (2) R. Kohnstamm: „Kleine ontwikkelingspsychologie” - Deventer, 1981.
- (3) M. J. Langeveld: „Kind en religie” - Utrecht, 1966.
- (4) J. F. W. Kok: „Wat is er toch met mijn kind?” - Rotterdam, 1980.
- (5) J. van der Hoeven: „Wie doof is kan niet zingen” - Amsterdam, 1979.
- (6) T. Lidz: „Oorsprong en behandeling van schizofrene stoornissen” - Baarn, 1977.
- (7) A. A. A. Terruwe: „Geef mij je hand” - Lochem, 1973.
- (8) Nieuwe Kathedismus (R.K.) - Hilversum/Antwerpen, 1966.
- (9) E. van Dorp-Stolk/M. Stip: „Het geweten” - In: De Civitate 32/2 - Utrecht, 1981.
- (10) M. R. v. d. Berg: Jeremia (Opbouw - uitgave) - Zeist, 1980.

inge-zonden

Jammer, dat er nu weer in Opbouw een artikel verschenen is, waarin afstand genomen wordt van het Project '82.

Eerst schrijft ds De Jong in Opbouw van 18-1: „Ik heb er geen enkel resultaat van gezien, van dergelijke grootscheepse actie”. Ik vraag me af, is dat dan nodig, dat wij er iets van zien? Zie Jesaja 55 : 10.

Verder is er blijdschap in de hemel over één zondaar, die zich bekeert. En wat betreft het zitten wachten op het Evangelie, zou ik er op willen wijzen, dat b.v. met Christus' komst er ook slechts een handje vol mensen de komst van de Messias verwachtte en toch heeft de Here verlossend ingegrepen op het leven van de niet-wachters.

Goed, we zijn nu 20 eeuwen verder en inderdaad staat ook de geschiedenis van de kerk er gekleurd (van bloed?) op, maar moet daarom de hedendaagse christenheid zich laten opzadelen met een schuldcomplex en dan maar „bescheiden en met schaamte” (ds Amelink, Opb. 22-1-'82) niet evangeliseren? Zie Lucas 9 : 62.

Het is trouwens niet zo, dat men denkt met behulp van het Evangelie wel „een wending in ons volksbestaan” te kunnen brengen en dat de nodige bescheidenheid deze mensen zou ontbreken. Van nabij weet ik, dat zij in diepe afhankelijkheid om de genadige werking van de Heilige Geest bidden en smeken; er is dan ook vorig jaar in verband hiermee een biddag gehouden.

Deze christenen zijn wel degelijk waar ze zijn moeten en kunnen niet

anders dan vanuit hun eigen verlossing de blijde boodschap doorgeven (ds Amelink, 22-1).

En waarom is Project '82 en „sympathiek” en is het „zo akelig dat het een actie is”?

Ik was blij een grote advertentie van E '82 in Opbouw te zien. Natuurlijk is de zgn. „mond op mond beademing” (ds De Jong, Opb. 18-1) ook noodzakelijk, maar men kan het één doen en het andere niet nalaten.

En dan nog dit: „Het op deze wijze actie voeren heeft totaal niets van doen met „kracht en geweld” (ds A. 22-1). Er staat boven laatstgenoemd artikel „Tolerantie”, nu, dat kunnen we van Paulus leren in Philippi 1 : 18: „Hoe dan ook, Christus wordt verkondigd” en dáárom gaat het toch?!

Laten we toch ook als Opbouw-schrijvers en -lezers, met ons gebed achter deze werkers van Project '82 staan, die niet anders willen prediken dan Jezus Christus en Die gekruisigd en opgestaan!

Met de bede uit Philippi 1 : 92 e.v. voor alle christenen wil ik besluiten.

P. J. B. de Jong-Blok,
Breukelen

Noot van de redactie:

In één van de komende nummers hoopt ds N. Cornelisse uitvoerig over Project '82 te schrijven.

kerknieuws

Ds Bakker — In het kerkblad van Baarn lazen we onderstaand stukje: — 13 februari 1982 - Ds Marten

Bakker thuisgehaald — De laatste keer, dat wij ds Bakker ontmoet hebben, was op een feestdag: de dag, dat een vrouw zich aan zijn gehavend leven verbond. De vrouw, die hem liefhad, die de felle strijd om zijn persoon mee had beleefd en dóórleefd. Die zijn gezin in moeilijke tijden steeds had geholpen.

Nu leek het leven te gaan openbloeien: ds Bakker had een werkring gekregen, waar hij aan mensen in nood zijn woord, neen het Evangelie kwijt kon. Waar mensen behoefte hadden aan bemoediging en troost, kon hij wijzen op de liefde van God en onze Here Jezus. Wat voor de meesten iets helemaal nieuws betekende. Zij reageerden met werkelijke vragen, vanuit de nood van het eigen leven. En wat kende ds Bakker zulke nood door alles wat hij zelf jaren achtereen in de kerk had meegemaakt.

Want zijn werk als pastor in Maastricht en later in Haarlem heeft goede vruchten gedragen, maar ook grote spanningen meegebracht. Zo werkt de duidelijke taal van het Evangelie nu eenmaal in bepaalde situaties. Omdat hij eerlijk was en recht-door-zee, geen „slim politicus”, kon hij wel eens de indruk maken koppig en star te zijn; doch alleen bij mensen die hem niet goed kenden.

Alle beschuldigingen tegen hem heeft hij aan de hemelse en aardse rechter(s) overgelaten. Helaas, zelfs de beslissingen van de aardse rechter hebben bij velen de ogen niet geopend voor wat er tegenover hem verkeerd gedaan was.

Nu ineens, op de drempel van een nieuwe levensperiode, heeft onze hemelse Vader gezegd: „Het is genoeg”.

Daarom mogen we blij en dankbaar zijn, dat onze kerkeraad openlijk had verklaard, dat de kansel voor ds Bakker openstond, en „voor ieder die het Evangelie brengt”. Dat is niet zo maar een mooi woord geweest; want de kerkeraad had de misverstanden en fouten met ds Bakker eerlijk doorgesproken en erkend.

Daardoor heeft het bericht van zijn overlijden ons erg geschokt.

Maar wij kunnen ons het diepe verdriet en de ontredde van zijn vrouw en kinderen, bij ál de moeilijkheden, gewoonweg niet voorstellen. Maar God weet dat allemaal. Onze hemelse Vader moge hen nu troosten met Zijn Woord, en hen doorhelpen.

Zo, bemoedigend en troosten, heeft hij het zelf van de kansel gebracht. Herinnert u zich nog zijn preek over de adelaar, die zijn nest opwekt? Deut. 32 : 11 en 12.

Het slot vooraf: „Wij kennen onze God, van Abraham, van Egypte, de Rode Zee en de woestijn, van Bethlehem, Golgotha; de God van het kruis. Wij hebben al heel wat van Hem meegemaakt en we kennen Hem: Hij is geen vreemde. Hij is er altijd bij geweest, van 't begin van ons leven. Dát is de rust, waarvan

de Here Jezus sprak: Komt allen tot Mij, die vermoeid en belast zijt, en Ik zal u rust geven. Die rust, en niet die van de gezellige wandeling.

Niet altijd is het een kalme tocht; het kan spoken, dat we schreeuwen: Here, red ons, wij vergaan. Boven ons is dan die Adelaar. Hij vangt ons op, als we bezig zijn te vallen, te pletter te vallen. Geloven is leven met God, de God van het kruis. Wij mogen met Hem meegaan, de wereld door. Alleen maar: zorgen dat we niet achterblijven, zoals zovelen in Israël toch achtergebleven zijn. Ze hingen zó aan de rust in Egypte, dat ze het land van DE rust niet vonden.

En daarom: „heft de slappe handen op, strekt de knikkende knieën, maakt een recht spoor met uw voeten!” Omkomen zullen we niet: „de HERE der legerscharen is met ons, een burcht is onze God, de God van Jacob”.

Deze boodschap moge de familie Bakker troosten. En ook ons, in onze zorgen. Hij laat niet varen het werk Zijner handen. De HERE zal het voleinden.

1957

Psalm 37 : 4

1982

Blij en dankbaar dat de HEERE hen voor elkaar en ons heeft willen sparen, berichten wij U dat onze ouders en grootouders

C. BAKKER
en

G. BAKKER-VAN DER VEEN

D.V. 22 maart a.s. 25 jaar geleden zijn getrouwd.
Tevens hoopt vader op 24 maart zijn 25-jarig ambtsjubileum te vieren.

Geve de HEERE hun nog vele goede jaren.

Griete en Peter, Francien
Vrouwke
Joke
Petrie
Marlies
Lydie
Krista

Maart 1982
Richard Holstraat 2
7512 DD Enschede

Gelegenheid tot feliciteren op 24 maart tussen 19.00 en 22.30 uur in Restaurant Assink, Hengelosestraat 437, Enschede.

Na enkele zeer spannende weken, nam de Here toch nog plotseling uit ons midden weg onze broeder

A. HEKKERT Sr.

Hij mocht 63 jaar oud worden.

Vele jaren heeft hij onze gemeente gediend, met zijn van de Heer ontvangen gaven, als ouderling.

Moge de Here zijn vrouw en kinderen troosten in dit grote verlies.

Namens de kerkeraad van de
Nederlands Gereformeerde Kerk
van Rotterdam-Overschie e.o.,

G. van den Brink, praeses
P. H. van der Poel, scriba

Rotterdam, 23 februari 1982

Zoekt U voor Uw vakanties iets anders?

**Evangelische Camping
„t Beloofde Land”**

biedt U
een afwisselend programma
tijdens Paas-, Zomer- en Herfst-
vakantie.

Bovendien beschikken wij over
groepsaccommodatie.
Speciale tarieven in voor- en
naseizoen.

Vraag folder.
Bosweg 17, Voorthuizen, tel. 03429-2942

**Vriendelijk verzoek om uw
ADVERTENTIES
SCHRIFTELIJK
OP TE GEVEN !!!**

Uiterlijk dinsdagmorgen, 10 uur, dient de
tekst in ons bezit te zijn. Foto's en teken-
werk voor het maken van cliché's dienen
1 week voor de plaatsingsdatum ter
drukkerij te zijn.

Redactieleden:

Ir. A. W. Biersteker;
Ds. H. de Jong;
Mr. dr. J. Meulink;
D. W. L. Milo;
Ds. E. R. Postma;
Drs. W. G. Rietkerk

Adres van de Redactie:

Ds. K. Muller,
Riouwstraat 59,
1521 SC Wormerveer
Tel. 075-282589

**Kerknieuws en berichten over
kerkelijke/christelijke activiteiten
te zenden naar:**

„Kerknieuws Opbouw”,
Brugakker 36 22,
3704 LP Zeist
Tel. 03404-50278

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen”,
Nooitgedacht 3,
3701 AL Zeist
Tel. 03404-22452

Advertentieprijs:

40 ct per mm.
familieberichten
35 ct per mm.
Advertenties inzenden tot
dinsdagmorgen 10.00 uur.

Administratie-adres:

Kon. Wilhelminalaan 38,
3956 TD Leersum
Tel. 03434-4288

Abonnementen:

Het aanvragen of opzeggen
van abonnementen: uitslui-
tend bij de administratie.
Abonnementen kunnen
ieder moment ingaan, doch
slechts per 31 december
eindigen. Opzeggen uiter-
lijk tot 15 november.

Abonnementsprijs:

f 40,— per jaar of f 21,—
per halfjaar.
Buitenland f 45,— p. jaar
of f 60,— per luchtpost.
Gironr. 404945 t.n.v.
Geref. Persver. Opbouw,
Dr. Schaepmanlaan 71,
2104 VC Heemstede.
Tel. 023-285825.

Prof. Dr.
K. H. Miskotte

**VERZAMELD
WERK**

5 delen, voornamelijk nog
niet eerder uitgegeven werk,
onder redactie van
Dr. J. T. Bakker, Dr. A.
Geense en Dr. G. G. de Kruijf.
Deel 1 verschijnt medio 1982.
Ieder volgens deel verschijnt
met telkens een tussenperiode
van ongeveer 1 jaar.

*Intekenaren op deze serie
krijgen een voorinteken-
korting van f 10,— per
deel. (U bespaart dus
f 50,—).*

Deel 1 wordt u franco
toegezonden en zal ca. f 82,50
kosten.

**Vraag vrijblijvend inlich-
tingen bij:**

**Boekhandel
T. WEVER B.V.**

Postbus 59
8800 AB Franeker
tel.: 05170 - 3147

TE HUUR

van particulier 6 pers. nieuwe
appartementen in het gezellige
Tiroler Axams, een ideaal oord
voor

WINTER en ZOMERVAKANTIE'S

In het gebouw vele extra's zoals:
zwembad, sauna, stube, was- en
droogmachine's.

Bij vroegtijdige reservering, meer-
dere appartementen gelijktijdig te
reserveren.

Aantrekkelijke all-in-prijzen.

Voor informatie: 071-411115 en 01862-
2596.

*U bent van harte welkom
op het*

Goud- en Zilversmidatelier

„DE VLINDER”

Hannah de Miranda,
Maartensgat 21,
3311 CK Dordrecht

Drukkerij »Steenbergen«

Periodieken
Boekwerken
Handelsdrukwerk
Zeist - Telef. 03404-22452

Te koop:

DE KORTE VERKLARING
alle delen.

Tel. 010-343183.

**R.P.F.
M. LEERLING**

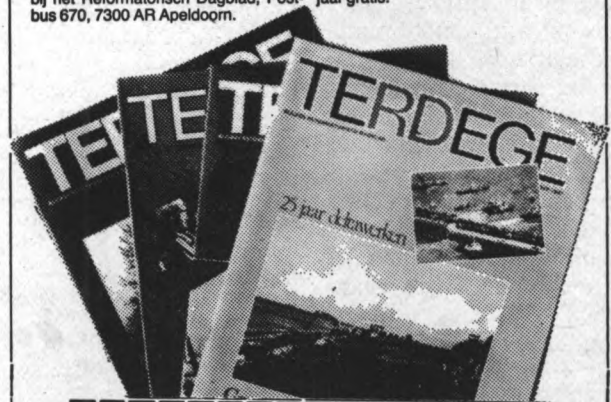
**G.P.V.
G. J. SCHUTTE**

**S.G.P.
H. VAN ROSSUM**

Het hoe en wat van de kleine christelijke partijen

U leest er over in Terdege

Vraag dit interessante vierkleuren-tijd-
schrift aan (f 2,50 incl. portokosten) Wanneer u zich op ons dagblad abon-
neert ontvangt u Terdege vier maal per
jaar gratis.
Bij het Reformatorisch Dagblad, Post-
bus 670, 7300 AR Apeldoorn.

Bon Ja ook ik wil graag een:

- ☐ proefnummer van „Terdege” voor f 2,50
☐ een abonnement op het R.D. voor f 58,30 per kwartaal

Naam:

Adres:

Woonplaats:

Postcode:

N.B.: Het gewenste hokje zwart maken.

ISRAEL

Israel is meer dan een boeiend vakantieland.
Het is het Land van de Bijbel.
Het gaat dan ook om de diepere betekenis.
Het zoeken naar plaatsen waar het gebeurde,
waar het gezegd werd....

Uw reismogelijkheden dit jaar:

Reis A - Israel, Land van de Bijbel

16/04 - 30/04 Drs. G. van Leyenhorst te Garderen
08/10 - 22/10 reisleader nog niet bekend

Reis B - Israel en de Woestijn

07/05 - 21/05 Ds. C. Trouwborst te Vlaardingen
03/09 - 17/09 Ds. J.A. v.d. Velden te IJsselmuiden

Reis C - Speciale 17-daagse jeugdreis

26/07 - 11/08 Ir. J.v.d. Graaf te Huizen

Reis voor gehandicapten

05/03 - 19/03 Ds. A.v.d. Veer te Zwolle
12/11 - 26/11 Ds. H. Harkema te Brakel

**ISRAEL
BIJBELREIZEN**

Vredeweg 22, 1505 HH Zaandam, tel. 075-123451

*U wilt meer weten ?
Vraag het programma.*